

mentació més remota data de la segona meitat del s IX i informa de la presència a l'indret d'una cel·la, la possessió de la qual es disputaven els monestirs de Sant Policarp de Rasès i Sant Esteve de Banyoles. Tanmateix, les excavacions en curs semblen indicar que algunes restes constructives situades rera de la capçalera del temple i de l'ala est del claustre poden correspondre a una important edificació, bastida força abans de la implantació del monestir en el s X.

A mitjan s X, i sota el patrocini de Tassi, un magnat amb possessions al comtat de Peralada, del qual formava part l'esmentada cel·la, aquest establiment va ser transformat en una abadia independent, regida pel seu fill Hildesind, i aviat va assolir una notable puixança amb amplis dominis i drets al Cap de Creus i a la zona lacustre de Castelló, donats en la seva major part pels comtes de la casa d'Empúries-Peralada-Roselló i confirmats en diversos preceptes dels reis carolingis i del papat. A aquest període pertanyen les edificacions monàstiques més antigues, articulades dins d'un ampli programa constructiu que es va desenvolupar en diverses etapes fins entrat el s XI. En resten el temple, amb les seves reformes més primitives del recrescut dels absis i l'afegit de la galilea, el claustre inferior format per una porxada d'arcades, i els edificis del refectori i la planta baixa del campanar, on estava situat l'accés al recinte claustral, al davant del qual hi havia una àrea de cementiri.

Després d'una etapa de crisi a la primera meitat del s XI amb motiu dels conflictes feudals entre l'abadia i la casa comtal d'Empúries-Peralada, sota el patrocini de la qual es trobava el cenobi, aquest va entrar en un nou període expansiu que es va allargar fins al final del s XIII. En aquest temps es completaren i alhora es reformaren profundament les edificacions anteriors. Així, es va construir un nou claustre damunt del precedent i s'ampliaren les ales de dependències, alhora que es va modificar el deambulatori inferior de l'església i el portal major fou ornamentat amb una profusa decoració escultòrica —ara en bona part desapareguda o dispersa en diversos museus i col·leccions— obra pel Mestre de Cabestany, artista de reconeguda significació i ac-

tiu a Navarra, Catalunya, Llenguadoc i nord d'Itàlia. A més, es va bastir el campanar i foren reordenades les àrees de cementiri i els accessos al recinte monàstic. Entre el ss XIII i XIV es va construir la torre bessona al campanar i el cos independent de la casa de l'abat.

El decaïment de l'abadia va encetar-se amb la crisi baix-medieval i fou un procés llarg i irreversible que només va ser interromput per episodis de represa momentània entre el ss XVI-XVIII. En aquests períodes el monestir fou notablement transformat. L'interior de l'església va remodelar-se amb la instal·lació d'un cor elevat als peus de la nau i una galeria alta a les naus laterals fins al deambulatori superior. Les ales del claustre foren recrescudes amb diversos pisos de cel·les, la casa de l'abat va ser ampliada, es va afegir el cos de les sagristies a la façana nord del temple i un bloc de dependències fou adossat al sud del refectori. La façana de ponent del primer recinte es va decorar amb esgrafiats, i davant seu es va constituir un segon clos de dependències de les quals destaca el bloc d'entrada. Entremig d'ambdós recintes es va disposar el pati de dos nivells, amb la gran escalinata d'accés al temple.

Abandó, desamortització i atenció historiogràfica (ss XVIII-XX)

Tot i els intents de renovació, el monestir no va superar la profunda crisi que l'afectava, ans al contrari, aquesta es va accentuar durant el s XVIII, aprofundida sobretot pels saquejos produïts des de mitjan segle anterior tant arran de les guerres entre la monarquia hispànica i francesa com pels assalts dels bandolers. Per aquesta raó i pel seu isolament en una zona marginal respecte a les àrees empordaneses més dinàmiques de la plana, la comunitat va abandonar l'antiga casa en el darrer decenni del s XVIII i va traslladar-se primer a Vila-sacra i després a Figueres, on va residir fins a la seva definitiva exclaustació i desamortització en la dècada de 1830. Arran de la subhasta dels seus béns, els ducs de Medinaceli, en detenir el títol comtal emporità, reclamaren la propietat de l'abadia i de les seves possessions a la

serra de Rodes, cosa que obtingueren el 1850 després d'un llarg contenciós amb l'administració estatal, la qual no ha recuperat la titularitat de l'antic monestir fins a dates recents, després d'un nou litigi.

Abandonat a final del s XVIII i espoliat sistemàticament des d'aleshores, el procés de ruïna dels edificis monàstics es va accelerar ràpidament. Encara que des de mitjan s XIX va ser objecte d'atenció per part d'alguns estudiosos, no fou fins a l'entrada del nou-cents que es produïren les primeres anàlisis detallades de la seva arquitectura i decoració escultòrica, en un procés d'investigació continuat i que no està clos, ni de bon tros. Aquests estudis, quasi sempre centrats en els aspectes artístics més singulars de la basílica, han generat un important debat sobre la seva filiació estilística i cronològica en relació amb els orígens i corrents de l'art romànic, però han ignorat sovint l'articulació entre el temple i la resta del conjunt monàstic, com també la seva evolució general històrica i constructiva. D'altra banda, l'examen de la documentació generada per l'abadia, tot i que disposa d'aportacions significatives, algunes molt reculades, com les de J. Pujades, a cavall dels ss XVI i XVII, és encara ara molt insuficient i presenta àmplies llacunes.

Protecció i restauració historicista (1930-1980)

Tot i l'atenció historiogràfica, el cenobi de Rodes no va ser objecte de cap intervenció ni de mesures de protecció fins a l'any 1930, que va rebre la declaració oficial de monument històric. Entre els anys 1931-1935 s'hi efectuaren les primeres obres de restauració, a càrrec de l'arquitecte J. Martorell, del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Generalitat republicana, i comportaren el desmuntatge de les reformes barroques del temple i la consolidació de la fàbrica antiga. Aquests treballs, interromputs a causa de la guerra de i la victòria franquista, es varen reprendre cap a la dècada de 1960, sota la direcció de l'arqueòleg M. Oliva, de la Diputació de Girona, amb el desenvolupament, consolidació i restauració de diferents sectors del bloc d'entrada, patis, claustre i dependències